

VLOGA IVANA MOLKA V SKUPNOSTI AMERIŠKIH SLOVENCEV V CALUMETU

THE ROLE OF IVAN MOLEK IN THE COMMUNITY OF AMERICAN SLOVENES IN CALUMET

The purpose of this paper is to examine the life and work of Ivan Molek and his involvement in the American Slovenes community in Calumet.

Ivan Molek was born on July 8, 1892 in parish Metlika. After he finished elementary school in Metlika he got a job in a government vineyard. In 1900 he immigrated to the USA and settled in Steelton (Pennsylvania) where he worked as a day laborer for the Pennsylvania Steel Company. Tired of constant tramping for work, he decided to leave Steelton and Pennsylvania. In spring 1903 he moved to the Michigan mining town of Calumet where some of his relatives already lived. In the beginning Molek stayed with his cousin's family and worked in a copper mine, but in May 1905 he was offered a job at the Glasnik Publishing Company. Molek became the editor of Glasnik, a local Slovene newspaper.

While living and working in Calumet, Molek was exposed to socialist ideals through the pages of the weekly Appeal to Reason. When Molek moved to Chicago in 1906, at that time the center of political and cultural life of American Slovenes, his belief in socialist ideology was strengthened and he finally embraced democratic socialism. He became an active member of the Slovene National Benefit Society and the Yugoslav Socialist Federation. He was a moderate socialist who promoted personal and social progress through enlightenment. According to him, social revolution meant constructive and positive progress in a process of peaceful development. Therefore he disagreed with militant policies and opposed violent revolution. He stressed the importance of democracy and individual freedom and fought hard against dictatorship of any kind - political, military, proletarian, religious, etc. As he rejected all dogmas, starting with religion, Molek came into conflict with many of the prevailing doctrinaire systems.

Ivan Molek was also a prolific writer. He wrote in order to promote workers' rights and socialist ideology. In his writings, Molek constantly attacked hypocrisy, exploitation, corruption, insincerity, opportunism and similar vices. Molek produced works of fiction and non-fiction. His subject matter was politics, history, science, and religion. He had a special proclivity for satire, wit, and humor, which he most successfully used in his polemics.

Keywords: Slovenes, USA, biographies

V pričujočem članku je prikazana študijska pot in doktorska disertacija slovenskega izseljenskega politika, novinarja in pisca Andreja Kobala (1899 – 1988). Po izselitvi v Ameriko je Kobal sprva živel in deloval med rojaki v Čikagu, kjer je opravljal naloge pomožnega urednika pri časniku Prosveta, med leti 1926 – 1929 pa naloge glavnega urednika Mladinskega lista.

Prva leta svojega bivanja v ZDA pa je izkoristil tudi za lastno izobraževanje. Leta 1934 je po dvoletnem premoru (gospodarska kriza) nadaljeval študij administrativnega in javnega prava na newyorški univerzi. V okviru študija se je lotil prikaza razvoja demokracije v deželah Podonavja. Izsledke svojih raziskovanj je leta 1941 strnil v disertaciji z naslovom Demokratični poizkusi podonavskih držav pred letom 1938 (Democratic Experiments in Danubian Countries prior to 1938). Disertacijo je razdelil na devet poglavij, le-ta pa na številna podpoglavja. Prvo poglavje prikazuje politični razvoj v omenjenih deželah pred prvo svetovno vojno. Drugo poglavje je posvetil razvoju dogodkov med prvo svetovno vojno. Dotaknil se je predvsem narodnostnih problemov, ki naj bi po njegovih besedah spremljala tudi dogajanja v času "ustavodajnega razvoja po vojni", kateremu je namenil tretje poglavje. Z ustavami posameznih podonavskih dežel se je ukvarjal tudi v četrtem poglavju. Peto poglavje je namenil predstavitvi državl-janskih pravic in osebnih svoboščin ter še posebej poudaril pomen spoštovanja pravic manjšinskih narodov. Po šestem poglavju, v katerem je primerjal administrativni ustroj v posameznih deželah je v sedmem poglavju podal opis lokalnih uprav v posameznih državah, v osmem pa se je dotaknil pravosodnih sistemov v omenjenih državah. Iz Kobalove disertacije je razvidno njegovo videnje demokratične Evrope v prihodnosti. Jasno je podal idejo o združenji Evropi ter predvidel tako dobre kakor tudi slabe strani združitve.

Ključne besede: Slovenci, ZDA, biografije

Namen članka je predstaviti delo in življenje Ivana Molka¹ v skupnosti ameriških Slovencev v Calumetu (Michigan), predvsem pa prikazati začetke njegovega javnega delovanja tako na časnikarsko-političnem kot kulturnem področju. Molek, ki je v Calumetu bival in deloval od prve polovice leta 1903 do druge polovice decembra 1906, ko se je preselil v Čikago, tedaj središče političnega, družbenega in kulturnega delovanja ameriških Slovencev, je v Calumetu začel svojo prvo uredniško službo. Kot urednik *Glasnika*,² lokalnega časopisa za Michigan in Minnesoto, se je dobro seznanil ne le s slovensko skupnostjo v Calumetu, temveč s celotno naselbino. Njegov politični razvoj se je pričel v obdobju urednikovanja *Glasnika*, ko je spoznaval in prevzemal socialistične ideje. Molkovo politično prepričanje je postalo že v Calumetu neločljivo povezano z njegovim uredniškim delom in njegovimi umetnostnimi besedili, ki jih je v tem času objavljajal predvsem v *Glasniku*. Molku, ki je v Calumet prispel po nekaj več kot dveh letih bivanja v

* * *

¹ Ivan Molek, časnikar, književnik in politik, se je rodil 8. julija 1882 v kraju Sveržake v župniji Metlika, kjer je obiskoval štirirazrednico in pridobil le najosnovnejšo izobrazbo. Po prihodu v ZDA leta 1900 se je prva leta preživljal kot težaški delavec v kovinskopredelovalni industriji v Pensilvaniji, in sicer v Steeltonu ter njegovi okolici. V tem času se je že seznanil s slovenskim etničnim časopisjem v ZDA. To je bilo na prehodu iz 19. v 20. stoletje še zelo skromno, saj so leta 1900 izhajali le trije slovenski listi, in sicer *Amerikanski Slovenec*, *Glas naroda* in *Nova domovina*. Ko sta oktobra 1902 Frank Medica in Martin Konda v Pueblu (Colorado) pričela izdajati tednik *Glas svobode*, je Molek zaradi svobodomiselnosti usmeritve časopisa nemudoma pričel sodelovati pri listu.

Bivanje v Pensilvaniji Molku ni omogočalo osebnostne rasti niti mu ni zagotavljalo ekonomske varnosti. Zato se je maja 1903 preselil k sorodnikom v Calumet (Michigan), kjer se je najprej zaposlil v rudniku. Le nekaj mesecev zatem, ko se je v rudniku težje telesno poškodoval, je postal urednik *Glasnika*, slovenskega časopisa za Michigan in Minnesoto. Že pri njegovem prvem uredniškem delu se kažejo smernice Molkovega delovanja in ustvarjanja tako na političnem kot literarnem področju. Četudi je bil že v stari domovini, ki jo je zapustil v svojem osemnajstem letu, naklonjen svobodomiselnim nazorom, se je šele v Calumetu seznanil s socialističnimi idejami. Te je pod vplivom branja periodike ameriških socialistov postopoma oblikoval v trdno socialistično prepričanje. Potem ko je izkusil življenje delavca in spoznal njegov boj za preživetje, se je vse njegovo publicistično, politično in literarno delovanje usmerilo k delavskim množicam. Ko je konec leta 1906 zapustil Calumet, mu je prihod v Čikago (Illinois), ki je bil središče političnega in kulturnega delovanja ameriških Slovencev, omogočil aktivno delovanje v Slovenski narodni podporni jednoti (SNPJ) in socialističnem klubu ter neposredno vključenost v javno življenje. Kmalu po naselitvi v Čikago, kjer je bival in deloval do decembra 1961, je postal upravitelj in solastnik *Glasa svobode*. Aktivno je začel sodelovati v SNPJ in socialističnem klubu ter pri urejanju slovenskega socialističnega glasila *Proletarec*, z nastankom jednotinega glasila (*Glasilo SNPJ* 1908 oz. *Prosveta* 1916) pa tudi v uredništvu slednjega. Za omenjena glasila je Molek kot publicist opravil mnogo časnikarskega dela in napisal številne leposlovne prispevke. Po odhodu iz uredništva *Prosvete* oz. razkolu z vodstvom SNPJ februarja 1944 je prenehal delovati v javnosti ameriških Slovencev. Javni molk je prekinil le v letih 1948–1950, ko je sodeloval v Odboru za demokratično akcijo in pri izdajanju *Svobodne besede*. Ivan Molek, ki je umrl 16. marca 1962 v kraju El Cajon (California), kjer je tudi pokopan, je zapustil obsežno literarno zapuščino in obsežen arhiv korespondence. Ta se nahaja v Chicago Historical Society v Čikago, ZDA.

Ivan Molek (prev. in ur. Mary Molek), *Slovene Immigrant History 1900–1950: Autobiographical Sketches by Ivan (John) Molek*. Dover 1979. Samozaložba, 11.

Izpisek iz krstne knjige župnije Metlika (zvezek: 1882, stran 71, št. 73). Arhiv: Nadškofija Ljubljana – Arhiv.

² List je predstavljen v nadaljevanju.

Pensilvaniji, je življenje v skupnosti ameriških Slovencev prvič, odkar je bival v ZDA, omogočalo osebnostno rast.

Molek je prispel v Calumet, ki se nahaja na gornjem michiganskem polotoku ob Lake Superior (Gornje jezero), na področju Copper Country oz. Dežele bakra, 2. maja 1903.³ Calumet, katerega poimenovanje izhaja iz jezika Indijancev in pomeni pipo miru, je v času Molkovega prihoda veljal za kraj "na koncu sveta". Glavni vir dohodka so kraju prinašali rudniki, saj je bilo zaradi hladnega podnebja kmetovanje omejeno na pridelavo krompirja in koruze.⁴ Prvi priseljenci na polotoku so bili Francozi, za njimi so prišli Nemci, Švedi, Finci, Irci in Slovenci.⁵ Prvi Slovenec v Deželi bakra je bil misijonar Friderik Irenej Baraga,⁶ ki je slovenske izseljence seznanjal z novim področjem. Prva slovenska priseljenca v bogati Deželi bakra sta bila trgovca Jožef Vertin in Peter Rupe, ki sta po nasvetu misijonarja Baraga tja prišla v začetku druge polovice 19. stoletja.⁷

Calumet je nastal z združitvijo mest Red Jacket in Laurium. Pozneje so se mu pridružile še okoliške naselbine. Intenzivno priseljevanje Slovencev (predvsem Belokranjcev iz Črnomlja, Vinice in Poljan), ki so nato opravljali najtežja dela v rudnikih, se je v Calumetu začelo leta 1870. Prebivalci mlade slovenske naselbine, ki je nastajala v centru Calumeta, v delu, imenovanem Red Jacket, so skupaj s hrvaškimi priseljenci ustanovili lastno župnijo in zgradili svojo cerkev. Katoliki so na pobudo Jakoba Rabiča 17. septembra 1882 ustanovili prvo podporno društvo ameriških Slovencev, in sicer Slovensko katoliško podporno društvo sv. Jožefa. To

* * *

³ Molek, *Slovene Immigrant History*, 55.

⁴ Ivan Molek, Dežela bakra nekdanj in zdaj. *Prosveta let. 20, št. 198, 23. 8. 1927*. Čikago 1927, SNPJ, 3.

⁵ Ivan Molek, Pionir je legel. *Ameriški družinski koledar let. 26*. Čikago 1940, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 42–43.

⁶ **Friderik Irenej Baraga**, misijonar in jezikoslovec, se je rodil 29. junija v graščini Mala vas pri Dobrniču. Po študiju prava na dunajski univerzi (1816–21) je pod vplivom duhovnika Klemna Dvoržaka stopil v ljubljansko semenišče in bil leta 1823 posvečen v duhovnika. Nato je kot kaplan deloval v Šmartinu pri Kranju (1824–28) in Metliki (1828–30). Še pred odhodom v misijone na severozahod ZDA 29. oktobra 1830 je izdal svoje prvo delo *Molitvenik*. Kot misijonar je deloval med severnoameriški Indijanci rodu Otava in Očipava ter belci v Arbres Crochu, Grand Riverju, La Pointu in L'Ansu. Leta 1843 je ustanovil misijon v zgornjem Michiganu, kjer je več let deloval kot edini duhovnik. Indijancev ni le pokristjanjeval oz. učil krščanskega nauka, ampak je vzpodbujal tudi njihov duhovni in gmotni napredek, saj jim je z učenjem pisanja in branja omogočil kulturni in gospodarski razvoj. V ta namen je napisal 6 knjig; med njimi je najpomembnejša *Katolik enomiad*, slovnica in slovar očipavščine, ki je izšla najprej v francoščini, nato še v angleščini. 1. novembra 1853 je bil posvečen v škofa za področje tedanjega Gornjega Michigana s sedežem v Sault Saint Marie. Sedež je bil pozneje preseljen v Marquette, kjer je Baraga 19. januarja 1868 umrl.

Baragov simpozij v Rimu, Celje 2000, Mohorjeva družba.

Franz Jaklič, *Misijonski škof Irenej Friderik Baraga*. Celje 1931, Družba sv. Mohorja.

Janez Stanonik, Friderik Baraga: Ob dvestoletnici rojstva. *Dve domovini, Two homelands št. 7*. Ljubljana 1996, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 15–31.

Zbornik Občine Trebnje 1, Baraga in Trebnje: predavanja na Baragovem simpoziju v Trebnju, 9. januarja 1998. Trebnje 1999, Občina Trebnje – Baragov odbor.

⁷ Molek, *Pionir je legel*, 43.

je ob ustanovitvi štel 35 članov. Leta 1903 je društvo sv. Jožefa postalo društvo št. 1. Slovensko-hrvatske zveze,⁸ ki je tedaj štela 800 članov. Pozneje sta v Calumetu nastali še dve katoliški podporni društvi, najprej društvo sv. Petra, št. 30 Kranjsko-slovenske katoliške jednote⁹ (23. februar 1896) in nato društvo sv. Cirila in Metoda, št. 9 Jugoslovanske katoliške jednote¹⁰ (4. december 1898). Prvo društvo Slovenske narodne podporne jednote¹¹ Bratska sloga, št. 62 SNPJ, je bilo ustanov-

* * *

⁸ **Slovensko-hrvatska zveza** (SHZ) je bila ustanovljena v Calumetu januarja 1903, inkorporirana pa 11. junija 1906. SHZ je četrta najstarejša podporna organizacija južnoslovanskih priseljencev v ZDA. Ustanovljena je bila na pobudo članov društev sv. Jožefa, najstarejšega slovenskega podpornega društva v Ameriki. Leta 1935 je SHZ štela 25 društev, ki so delovala v šestih različnih ameriških zveznih državah, in imela skupno nad 1.300 članov. Zveza je imela ob oddelku za odrasle tudi mladinski oddelk. Leta 1939 se je SHZ združila s Hrvatsko bratsko zajednico, ki je bila ustanovljena v Pittsburghu 2. septembra 1894.

Frank Zaitz, Jugoslovanske podporne organizacije v Zedinjenih državah. *Ameriški družinski koledar let. 21*. Čikago 1935, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 122.

Matjaž Klemenčič, *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji – Naseljevanje, zemljepisna razprostranjenost in odnos ameriških Slovencev do stare domovine od sredine 19. stoletja do konca druge svetovne vojne*. Maribor 1987. Založba Obzorja, 77.

⁹ **Kranjsko-slovenska katoliška jednota** (KSKJ) je bila prva slovenska centralizirana podporna organizacija. Ustanovljena je bila v Jolietu (zvezna država Illinois) 2. aprila 1894. Leta 1962 se je preimenovala v Ameriško slovensko katoliško jednoto. Zaradi svoje katoliške usmerjenosti je ves čas svojega delovanja ob predsedniku imela tudi duhovnega voditelja – katoliškega duhovnika.

Darko Friš, Pregled zgodovine KSKJ 1894–1924. V: Bogdan Kolar, Andrej Vovko, Darko Friš, *Prvih sto let Kranjsko-slovenske katoliške jednote: Pregled zgodovine KSKJ 1894–1994*. Ljubljana 1996. Izseljensko društvo Slovenija v svetu, 21–106.

¹⁰ **Jugoslovanska katoliška jednota** (JSKJ) je bila ustanovljena leta 1898 v Minnesoti. Četudi je bila ob ustanovitvi katoliško usmerjena, so njeni člani že leta 1920 sprejeli, da jednota ni ne verska in ne politična organizacija. Od 1. januarja 1941 se jednota imenuje Ameriška bratska zveza.

Darko Friš, Jugoslovanska katoliška jednota 1898–1920, *Dve domovini / Two Homelands* št. 5. Ljubljana 1994, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 41–52.

Matjaž Burjak, Jugoslovanska katoliška jednota (JSKJ) oziroma Ameriška bratska zveza (ABZ) od ustanovitve do leta 1948, *Etnični fraternalizem v priseljenjskih deželah: referati s simpozija Razvoj in pomen fraternalističnega gibanja in fraternalističnih organizacij med priseljenci v priseljenjskih državah, Ethnic Fraternalism in Immigrant Countries: Papers from the Symposium The Development and Significance of the Fraternal Movement and Fraternal Organizations among Immigrant Countries*. Maribor 1996. Pedagoška fakulteta, 371–378.

¹¹ **Slovenska narodna podporna jednota** (SNPJ), ki je bila ustanovljena aprila 1904 v Chicagu, je bila prva svobodomiselná bratska podporna organizacija ameriških Slovencev. Novost je ob njenih svobodomiselnih načelih predstavljal centraliziran bolniški sklad, saj so druge tedanje slovenske podporne organizacije imele centraliziran zgolj posmrtninski, ne pa tudi bolniški sklad. Do leta 1908 je naloge jednotinega glasila opravljal *Glas svobode*, januarja omenjenega leta pa je jednota pričela izdajati lastno glasilo, tednik *Glasilo SNPJ*. Ko je ta leta 1916 postal dnevnik, se je preimenoval v *Prosveto*. Leta 1909 so pričela nastajati jednotina prva ženska društva. Na svoji peti redni konvenciji leta 1912 je SNPJ ustanovila mladinski oddelk. Julija 1922 pa je za svoje najmlajše člane pričela izdajati *Mladinski list* (kasneje *The Voice of Youth*). Jednota je imela ob ustanovitvi 200 članov, konec leta 1905 pa že 1500. Leta 1992 je bilo v SNPJ vključenih nad 54.000 članov.

Metoda Blagotinšek Turk, Prvih deset let delovanja SNPJ, *Dve domovini / Two Homelands* št. 13. Ljubljana 2001, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 101.

Joe Evanish, SNPJ History: A General Overview / *Etnični fraternalizem v priseljenjskih deželah: referati s simpozija Razvoj in pomen fraternalističnega gibanja in fraternalističnih organizacij med priseljenci v priseljenjskih državah / Ethnic Fraternalism in Immigrant Countries: Papers from the Symposium The Development and Significance of the Fraternal Movement and Fraternal Organizations among Immigrants in Immigrant*

ljeno 29. aprila 1907.¹² Glede na pokrajinsko pripadnost slovenskih priseljencev so prevladovali izseljenci iz Dolenjske, tako da je Calumet kmalu postal prava "mala Dolenjska".¹³

Ob Molkovem prihodu v Calumet leta 1903 so mnogi slovenski priseljenci že pripadali drugi generaciji ameriških Slovencev, med njimi so bili številni povsem amerikanizirani in poslovno uspešni posamezniki. Višek razvoja je slovenska skupnost v Calumetu dosegla prav v času Molkovega bivanja v Deželi bakra, in sicer v prvem desetletju dvajsetega stoletja. Kraj, ki je bil tedaj središče bakrove rude, je po zatrti stavki leta 1913 in gospodarski krizi, ki ji je sledila, prišel izumirati.¹⁴

V spominih na svoj prihod v Calumet, je Molek zapisal:

*Calumet je bil takrat po velikosti tretja slovenska naselbina v Ameriki, bogata in polna življenja. Tamkaj je bilo 12.000 Slovencev in novi dotok priseljencev iz starega kraja in drugih ameriških naselbin je prihajal neprenehoma.*¹⁵

Molek se je hitro počutil kot doma, saj so bile trgovine in gostilne v mestu, ki je po velikosti spominjalo na Metliko, v lasti slovenskih priseljencev. Naselil se je v Cedar Street, v delu, imenovanem Blue Jacket, pri sestrični Mary Mihelčič in njenem možu, rudarju v Calumet & Hecla Mining Company. To je bila najmočnejša rudarska družba v Calumetu, ki je izplačevala najvišje rudarske mezde, in v primerjavi z drugimi rudarskimi družbami v kraju, kot npr. Tamarac Mining Co., v rudniku zagotavljala najboljše delovne pogoje. Obstoje Calumeta je bil v celoti odvisen od delovanja rudnikov Calumet & Hecla Mining Company, saj je družba hkrati zagotavljala zaposlitev in nadzirala kulturno, socialno in politično življenje skupnosti.¹⁶

* * *

Countries. Maribor 1996, Pedagoška fakulteta, 59–63.

Matjaž Klemenčič, *Fraternal Benefit Societies and the Slovene Immigrants in the United States of America. Etnični fraternalizem v priseljskih deželah: referati s simpozija Razvoj in pomen fraternalističnega gibanja in fraternalističnih organizacij med priseljenci v priseljskih državah / Ethnic Fraternalism in Immigrant Countries: Papers from the Symposium The Development and Significance of the Fraternal Movement and Fraternal Organizations among Immigrants in Immigrant Countries*. Maribor 1996, Pedagoška fakulteta, 30. prim. 1992 *Statistics of Fraternal Benefit Societies*. Naperville, Illinois 1993, The National Fraternal Congress of America, 30.

¹² Molek, *Pionir* je legel, 42.

Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 490–491.

Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 359–360.

¹³ Molek, *Slovene Immigrant History*, 61.

¹⁴ Molek, *Slovene Immigrant History*, 65.

¹⁵ Ivan Molek, Razmere in obrazi leta 1906, *Majski glas let. 15*. Čikago 1935, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 11.

¹⁶ Ko so v Calumetu leta 1893 rudarji prvič stavkali, so med njimi prevladovali Slovenci in Italijani, ki so v rudniku opravljali najtežja dela. Stavka, ki ni bila organizirana, je bila kmalu zatrta in Calumet & Hecla Co. je izklju-

Dan po prihodu v Calumet se je Molek v spremstvu svaka Mihelčiča napotil v rudnik iskat delo, in ugotovil, da bo tudi tukaj moral na prvo zaposlitev čakati nekaj tednov. Med čakanjem se je seznanjal s slovensko skupnostjo, predvsem s sodelavci *Glasnika*. Po mesecu dni čakanja je dobil delo v rudniku Calumet & Hecla Mining Company. Mesečno plačilo je znašalo 62 \$. Četudi mu, potem ko je plačal dolgove in stroške bivanja, ni veliko ostalo, je Molek prvič, odkar je bival v Ameriki, imel stalno zaposlitev. Ker so bile v Calumetu številne možnosti za samozobraževanje, za nova znanstva in druženja ter kulturno delovanje, je Molku življenje v novi skupnosti omogočalo osebnostno rast. Svoj prosti čas je posvetil branju leposlovja – Levstika, Jurčiča, Tavčarja, Kersnika, in listu *Ljubljanski zvon*.¹⁷ Ker v Calumetu ni bilo slovenske čitalnice, si je slovenske knjige sposojal v knjižnici, ki je bila v lasti Calumet & Hecla Mining Company, lotil pa se je tudi pisanja za *Glas naroda*,¹⁸ *Glas svobode*¹⁹ in *Glasnik*. Molek pri Mihelčičevih ni imel dovolj prostora za pisanje, in ne zasebnosti. Zato se je kmalu preselil k družini Agnič, katere gospodar je bil član župnijskega odbora in zelo pobožen mož,

* * *

čila Slovence iz svojih rudnikov ter jih ni zaposlovala nadaljnjih sedem let.

Molek, *Slovene Immigrant History*, 57–59.

Ivan Molek, Dežela bakra nekdanj in zdaj, *Prosveta* 20, št. 203, 29. 8. 1927. Čikago 1927, 2.

¹⁷ *Ljubljanski zvon*, mesečna literarna revija, ki so jo leta 1881 ustanovili J. Jurčič, J. Kersnik, F. Levec in I. Tavčar. Nastala je kot glasilo realistov, ki so bili nezadovoljni s Stritarjevim romantično-idealističnim *Zvonom*. LZ je ves čas izhajanja ohranjal vodilno vlogo med literarnimi in svobodomiselnimi usmerjenimi revijami. Poleg leposlovja, ki mu je bila revija prvotno namenjena, je prinašal še umetnostno kritiko in razprave ter eseje o umetnosti. Od leta 1931 je objavljala tudi prispevke o aktualnih družbenih vprašanjih. LZ je uvedel sistematično kritično spremljanje celotnega slovenskega umetniškega dogajanja, ne le literarnega, kot dotlej. Leta 1932 je spor, ki mu je bil povod Župančičev esej "Adamič in slovenstvo", oslabil revijo. Ker založnica LZ, Tiskovna zadruga, ni dovolila natisa kritike tega eseja in člankov o slovenskem narodnem vprašanju, so prizadeti svoje poglede najprej predstavili v brošuri *Kriza Ljubljanskega zvona* (1932), nato pa revijo zapustili in ustanovili *Sodobnost* (1933). LZ je nato, kljub pomanjkanju sodelavcev, izhajal do leta 1941.

Enciklopedija Slovenije: geslo Ljubljanski zvon.

¹⁸ *Glas naroda*, drugi slovenski tednik v ZDA, je bil najbolj razširjen slovenski časopis med ameriški Slovenci. Septembra 1893 ga je pričel izdajati Frank Sakser. S svojo bolj levičarsko usmerjenostjo je bil protiutež strogi katoliški naravnosti *Amerikanskega Slovenca*. Leta 1954 ga je kupila Anna Krasna Praček, ki ga je izdajala do leta 1963.

Bajec, *Slovensko izseljensko časopisje 1891–1945*. Ljubljana 1980. Slovenska izseljenska matica, 14–16.

Klemenčič, Slovenski izseljenski tisk. *Znanstvena revija Humanistika* let. 3, št. 2. Maribor 1991, Pedagoška fakulteta, 304.

¹⁹ *Glas svobode*, svobodomiselni tednik, ki sta ga 23. oktobra 1902 v Pueblu (Colorado) pričela izdajati Martin Konda in Frank Medica. List sta že naslednje leto preselila v Čikago (Illinois). Medica, ki je bil njegov urednik, je leta 1904 opustil delo pri listu. Od tedaj je tednik imel več urednikov (Jože Zavertnik, Ivan Kaker itd.). Med letoma 1904 in 1908 je bil GS glasilo Slovenske narodne podporne jednote. Leta 1907 sta ga kupila Ivan Molek in Ivan Kaker. Jeseni istega leta pa ga je ponovno prevzel Martin Konda. Tednik je nato izhajal do decembra 1928.

Bajec, *Slovensko izseljensko časopisje*, 14–16.

Klemenčič, Slovenski izseljenski tisk, 304.

Molek, Petdesetletnica slovenskega časnikarstva v Ameriki. *Ameriški družinski koledar* let. 27. Čikago 1941, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 34.

ki je kmalu pozval Molka, da se pridruži župniji. Molek se je s pojasnilom, da slovenska skupnost trenutno nima svoje cerkve, saj je to v celoti uničil požar decembra 1902, za nekaj časa izognil opravljanju verskih dolžnosti. Ko je bila mogočna cerkev zgrajena, je Agničeva nestrpnost do Molka naraščala, še posebno, ko je ta kot naročnik pričel prejemati svobodomiselni *Glas svobode*. Čeprav je imel pri novem gospodarju več prostora za branje in pisanje, zasebnosti še vedno ni imel, pa tudi Agničeva verska nestrpnost se je stopnjevala. Zato si je v prostorih Shaltzerjeve gostilne poiskal novo bivališče, vendar se je zaradi prevelikega hrupa kmalu odselil k prijatelju Johnu J. Plautzu.²⁰

Po prihodu v Calumet se je Molek pridružil društvu Jugoslovanske katoliške jednote (JSKJ), vendar je bil zaradi neizpolnjevanja članskih obveznosti kmalu izključen. Po izključitvi ni bil član nobene pomožne organizacije, saj se nobenemu društvu ni želel pridružiti zaradi verske dolžnosti. Objava v *Glasi svobode* oktobra 1903, ki je pozivala k ustanovitvi prve svobodomiselne podporne organizacije (Slovenske narodne podporne jednote), ga je prepričala, da je s članstvom v podpornem društvu počakal do ustanovitve naprednejše jednote.²¹

Molek je v Calumetu doživel težjo rudniško nesrečo, ki ga je zaznamovala za vse življenje.²² Spodbudila ga je, da je napisal in 10. februarja 1905 v *Glasi svobode*²³ objavil skeč "Kdo je kriv?", predvsem pa je sklenil, da v rudnik ne pojde več. Ko mu je bilo 1. maja 1905 ponujeno delo urednika calumetskega lista, se je pričela njegova uredniška pot.²⁴

Časopis v Calumetu je slovenska skupnost pričela izdajati 28. septembra 1901. List je izdajalo in tiskalo Slovensko tiskovno društvo. Prvoten naslov tednika je bil *Glasnik od Gornjega jezera (Lake Superior Herald)*. Predolgo in neobičajno ime je bilo kmalu skrajšano v *Glasnik oz. Herald*. *Glasnik* je bil od ustanovitve do leta 1903 glasilo samostojnega podpornega društva sv. Jožefa, nato pa je postal glasilo Slovensko-hrvatske zveze. Med letoma 1911 in 1913 je bil tednik podnaslovljen z "List za Slovence v severozapadu Zedinjenih držav in glasilo S. H. Zveze"²⁵ nato pa z "List za Slovence v severozapadu Zedinjenih držav. Glasilo S. H. Zveze in SKP"²⁶ družbe.²⁷

* * *

²⁰ Molek, *Slovene Immigrant History*, 77–79.

²¹ Molek, *Slovene Immigrant History*, 80.

²² Molek je svojo nesrečo opisal v povesti *Dva svetova*, ki jo je v Ljubljani leta 1933 izdala Cankarjeva družba.

²³ Mary (Jugg) Molek, *A Comprehensive Bibliography of the Literary Works of Ivan (John) Molek*. Dover 1976, samozaložba, 22.

²⁴ Molek, *Slovene Immigrant History*, 78–83.

²⁵ Slovensko-hrvatska zveza.

²⁶ Slovenska katoliška podporna družba.

²⁷ Bajec, *Slovensko izseljensko časopisje*, 19–20.

Molek, Petdesetletnica slovenskega časnikarstva, 33.

Tednik je prenehal izhajati januarja ali februarja 1916, ko ga je nadomestil list, imenovan *Slovenske novice*.²⁸

Uredniki *Glasnika* so bili Frank Schweiger (večkrat), John J. Plautz, Ivan Molek (1. maj 1905–oktober 1906)²⁹, Frank Javh (6. oktober 1906–november 1907), John J. Plautz, Joseph Chesarek (večkrat).³⁰

Pobudnik in prvi ter nato še večkratni urednik *Glasnika* je bil Frank (Franc) Schweiger, ki je v Ameriko prišel leta 1899. V Črnomlju rojeni sodnijski adjunkt iz Ribnice je zapustil domovino v svojih zrelih letih. Nevajen težakega dela v rudniku in nevešč angleškega jezika je zaman iskal zaposlitev v rudarskem Calumetu. Ker sta bila Calumet z okolico in sosednja Minnesota naseljena s številnimi slovenskimi priseljenci, je Schweiger pregovoril skupino slovenskih trgovcev, da je ustanovila delniško podjetje in začela izdajati svoj list. Glavni delničarji in ustanovitelji lista so bili Mihael Klobučar, Josip Štefanec, Marko Šterk in Josip Stukel. V Schweigerju so videli moža, ki bi bil zmožen in pripravljen opravljati uredniško delo. Uredniku Schweigerju so se pridružili izučeni črkostavec Maks Buh in nekaj delavk, ki so pomagale pri časopisu. List je imel mnogo naročnikov, vendar so bili glavni vir dohodka oglasi. Calumetski trgovci so v njem oglaševali ne glede na svojo narodno pripadnost, saj so bili Slovenci njihovi dobri kupci. Poleg trgovcev so svoje oglase prispevala tudi različna društva bakrenega okrožja. Letna naročnina je znašala dva dolarja, kar je bila takrat običajna cena za tednik.³¹

List je od začetka do konca izhajal na osmih straneh, od tega je bila vsaj polovica napolnjena z oglasi. Ker so bili številni naročniki iz Minnesote, je *Glasnik* namenil posebno stran novicam iz njihovega okraja. Joseph Chesarek,³² ki je leta 1912 prevzel upravnishтво časopisa, navaja, da bi list lahko postal dnevnik ali vsaj poltednik, če bi bilo njegovo vodstvo bolj podjetno, saj so v Minnesoti obstajale velike možnosti za razširjanje lista med slovenske izseljence.³³

* * *

²⁸ Bajec, *Slovensko izseljensko časopisje*, 53–54.

²⁹ Molek navaja, da je odpoved z mesta urednika *Glasnika* objavil v zadnji avgustovski številki 1906. Upravni odbor *Glasnika* je po Molkovem odstopu za začasnega urednika imenoval Luko Klopčiča.

Molek, *Slovene Immigrant History*, 98–100.

³⁰ Bajec, *Slovensko izseljensko časopisje*, 19–20.

³¹ Ivan Molek, Dežela bakra nekdanj in zdaj, *Prosveta* 20, št. 201, 26. 8. 1927. Čikago 1927, 2.

Joseph Chesarek, Začetek in konec slovenskega lista v Calumetu, Mich.: Odlomek iz zgodovine calumetskih Slovencev. *Ameriški družinski koledar let. 30*. Čikago 1944, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 98–102.

³² **Joseph Chesarek** se je rodil 11. 3. 1889 v Ribnici. V ZDA, kamor se je izselil že v otroštvu, se je najprej preživljal kot trgovski pomočnik, nato pa je deloval kot časnikar in društveni delavec. Leta 1912 je postal upravnik calumetskega lista *Glasnik*, pozneje pa je list tudi urejal. Od leta 1933 je bil glavni tajnik Slovensko-hrvatske zveze in urednik njenega glasila. Po združitvi zveze s Hrvatsko bratsko zajednico leta 1939 je bil njen pomožni tajnik vse do leta 1959. Chesarek je razen tega dopisoval v številne slovenske liste, ki so izhajali v ZDA. Umrl je 28. 11. 1979 v Kaliforniji.

Enciklopedija Slovenije: geslo Češarek, Joseph.

³³ Chesarek, Začetek in konec, 101, 103.

Urednik Schweiger oz. Muks,³⁴ kot so ga sicer imenovali, je dobro opravljal delo urednika, vendar le, kadar je bil trezen. Ker je večkrat opustil delo pri listu, a se po premoru vedno vrnil, je *Glasnik* v njegovi odsotnosti imel več urednikov. Leto po ustanovitvi je delo urednika prevzel John J. Plautz (Plavec), ki je bil manj večš urednikovanja kot Schweiger, vendar je list z njim pridobil šaljivo noto, zaradi česar je ohranil priljubljenost med bralci. Plautz je list urejeval le kratek čas. Upravitelji časopisa so nato ponovno zaposlili Schweigerja.³⁵

Molek je že v Steeltonu izvedel, da v Michiganu izhaja slovenski list. Kmalu po prihodu v Calumet se je seznanil z urednikom Schweigerjem in nekaterimi takratnimi sodelavci lista, med drugim z Johnom J. Plautzem, ki je bil prav tako iz Metlike, in s katerim sta postala dobra prijatelja. V uredništvu *Glasnika* so poznali Molkove objave v *Glasi svobode*, zato so ga povabili k sodelovanju.³⁶

Molek v spominih navaja, da je bilo za *Glasnik* težko pisati. Usmeritev tednika ni dovoljevala nič, kar bi lahko povzročilo nesoglasja v skupnosti, predvsem pa ne kritike obstoječih razmer. Da bi zadostil tem usmeritvam in hkrati pisal o aktualnem dogajanju v skupnosti, je Molek posegel po kratki satiri v obliki skeča. V prvem tovrstnem skeču je ljubezenski tematiki dodal podobe splošnega dogajanja v kraju. Molkove satire, ki so nato sledile skoraj vsak mesec, so bralce predvsem zabavale, saj so le redki med njimi doumeli avtorjev namen. Že prvi Molkovi literarni poskusi, objavljeni v *Glasniku*, npr. kratka proza *Moj prijatelj* iz leta 1904, so napovedali in nakazali pisateljev pripovedni način, ki združuje kritiko družbe s sočutjem do trpečih in razžaljenih.³⁷

Schweiger, ki je zaposlitev pri listu zaradi neprestane alkoholiziranosti enkrat že izgubil, je moral potem, ko je nadomestil Plautza, zagotoviti, da bo odslej delo opravljal trezen. Ko je nato ponovno izgubil službo, ga je 1. 5. 1905 nadomestil Ivan Molek. Petdeset let pozneje je Molek o svojem preskoku z mesta rudarja na mesto urednika zapisal:

Kar je pri meni močno v spominu, je to, da prihodnjega 1. maja poteče 50 let, odkar sem skočil iz rudnika (Red Jacket shaft) naravnost za uredniško mizo Glasnika. /.../ Nikjer še nisem bral, niti slišal od nikogar, da bi bil kdo drugi postal čez noč iz navadnega rudarja urednik časnika – in to brez kakršnih priprav, brez kakšnega formalnega žurnalističnega spričevala. /.../ To je bil incident v mojem življenju, ki ga še danes ne razumem. /.../ Enostavno so mi iztrgali rudarsko lo-

* * *

³⁴ Muks je naslov Molkovega kratkega proznega dela, kjer avtor popiše, kako je Schweigerju rešil življenje in dobil službo urednika.

³⁵ Chesarek, Začetek in konec, 101–102.

³⁶ Molek, *Slovene Immigrant History*, 65–68.

³⁷ Molek, *Slovene Immigrant History*, 76–77.

Jerneja Petrič, Književnost slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v ZDA od leta 1891. V: *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (ur. Janja Žitnik in Helga Glušič). Ljubljana 1999. ZRC SAZU, 169.

*pato iz rok, posedli so me za uredniško mizo, dali mi pero v roke in mi rekli: Zdaj pa piši za list, korigiraj odtise in "klanfaj" besedilo za oglase! Dobesedno sem se moral učiti sam vsega tega dela in naučil sem se ga. Edino, kar mi je pomagalo in obdržalo pri tem delu, je bil fakt, da oni, ki so me uposlili pri Glasniku, niso imeli najmanjšega pojma o urejanju lista. Jaz sem bil ignorant, ampak oni so bili še večji ignoranti!*³⁸

Ko je Molek prevzel delo urednika *Glasnika*, je hkrati urejal list in se učil urednikovanja, zato je potreboval nekaj tednov, da je postal večšč svojega dela, ki je ob poznavanju jezika zahtevalo še dobro poznavanje tiskarskega dela in številnih tehničnih izrazov. V prvi številki *Glasnika*, ki jo je uredil, je bilo zato veliko tipkarskih in tipografskih napak, med njimi so bile bralcem v zabavo predvsem tiste v naslovih. Veliko smeha in pozornosti je vzbudil naslov "Štrk v Chicagi", ki bi se moral glasiti "Štrajk v Chicagi". Štrk oz. Šterk je bil namreč zelo pogost priimek slovenskih priseljencev v Calumetu.³⁹

Molek v spominih navaja, da po premostitvi začetnih težav urednikovanje tednika z osmimi stranmi ni bilo zahtevno, saj so oglasi, ki jih je bilo treba prevesti oz. slovnično pravilno oblikovati, napolnili skoraj polovico lista. Sledila je stran, ki je vsebovala zgodbo, povzeto iz drugih časopisov, in nato stran, namenjena novicam iz stare domovine, ki so bile povzete iz *Slovenskega naroda*. Na četrti strani so bila običajno pisma uredniku. Kadar teh ni bilo, je urednik prostor zapolnil z drugimi prispevki, po večini povzetimi od drugod. Tako sta ostali še največ dve strani, ki ju je bilo treba zapolniti s tekočim dogajanjem.⁴⁰

Na prvi strani *Glasnika* so bile objavljene pomembnejše domače in tuje novice, ki so jih napovedovali naslovi v velikem tisku. Druga stran je prinašala novice iz Dežele bakra in Minnesote. Molek je novice iz ZDA črpal iz ameriških časopisov, zato je postalo njegovo znanje angleščine ključnega pomena za uspešno urednikovanje. V uredništvo *Glasnika* so prihajali številni v angleščini napisani časopisi, med drugimi tudi ameriški socialistični list iz Girarda (Kansas) *Appeal to Reason*,⁴¹ ki je Molku prvič pojasnil socialistične ideje in mu zanje vzbudil

* * *

³⁸ Pismo Ivana Molka Georgu Hribljanu, 3. marec 1955. Arhiv: Ivan Molek Papers, škatla 3, mapa 6, Chicago Historical Society.

³⁹ Molek, *Slovene Immigrant History*, 86.

⁴⁰ Molek, *Slovene Immigrant History*, 86–89.

⁴¹ ***Appeal to Reason***, socialistični list, ki ga je leta 1897 pričel izdajati Julius Wayland. List je prinašal članke in odlomke iz del Toma Paina, Karla Marxa, Fridericha Engelsa, Johna Ruskina in drugih radikalnih piscev. Ko se je Wayland leta 1900 preselil v Girard (Kansas), je zaposlil Freda Warrena, ki je postal sourednik lista. Warren, ki je bil levičarsko usmerjen, je k sodelovanju povabil voditelje iz vrst ameriškega naprednega gibanja (Jacka Londona, Uptona Sinclairja, Eugena Debsa in druge). Do leta 1902 se je naklada lista tako povečala, da je ta postal četrti najštevilčnejši tednik v ZDA. Potem ko je list dosegel velik uspeh, so Warrena in Waylanda – slednji je novembra 1912 naredil samomor – nadzorovali z namenom, da jima dokažejo protizakonita dejanja. Ko

zanimanje. Lokalne novice mu je posredoval upravitelj lista in hkrati njegov poročevalec Peter Belopavlovič, ki ga je pozneje nadomestil Math F. Kobe. Molek je kmalu ugotovil, da je list težko urejati tako, da bi zadostil vsem bralcem, in da že majhen spodrsrlaj lahko kaj hitro preraste v afero. Poleg tega je moral biti pozoren, da so bile objave v skladu z usmeritvijo tednika. Pisanje, ki bi bilo žaljivo do Calumet & Hecla Company ali do verskih krogov, je bilo prepovedano, prav tako prispevki na temo nezakonitega oz. protizakonitega dogajanja v skupnosti. Da bi se dotaknil prav teh tem, je Molek uvedel nove stalne rubrike, v katerih je razkrival in na prikrit način opozarjal na to, kar ga je motilo v skupnosti. Rubrika "Iz popotne torbe", ki je bila v obliki pisem, je bila napisana v belokranjskem dialektu in v popačeni angleščini, kot so jo govorili v naselbini. "Drobtinice" so imele obliko epigramov, v "Sličicah" pa je Molek objavljal kratko prozo, npr. "Money talk". V teh prispevkih je svojo ost usmeril predvsem zoper nepošteno ravnanje rudarske družbe in cerkveno licemerstvo.⁴² Poleg tega je Molek v *Glasniku* objavil več zapisov kratke proze, kot na primer "Ena izmed tisočeri", "Lizi", "Ne vrne se več", "Ob izviru zakladov" itd.⁴³

"Money talk"⁴⁴

Pred kratkim je umrl v Calumetu Ernest Bollman.

O njegovi smrti je govorilo celo bakreno okrožje, vsaka naselbina, vsako mesto, vsaka hiša /.../.

Lokalni listi so objavljali dolge članke, na široko in drobno opisovali njegovo življenje in skupno zdihovali: "Mr. Bollman is dead!"

Zakaj?

Ernest Bollman je bil lastnik mnogo hiš in krasnih poslopij ter je zapustil na tisoče dolarjev. Dalje je zasedal odlična mesta v javnem življenju in politiki.

Ali veste sedaj kaj je povzročilo toliko govoričenja po njegovej [sic] smrti?

"Money talk!"

Ni dolgo tega kar je umrl v Calumetu John Štobal.

Ali je kdo vedel za njegovo smrt! Šele t r i t e d n e potem kar je umrl je par oseb

* * *

je po smrti Juliusa Waylanda list prevzel njegov sin Walter Wayland, je Fred Warrern zaradi nestrinjanja z novim lastnikom opustil delo pri listu. Nadomestil ga je Louis Kopelin. Walter Wayland, ki ni bil tako predan socialist kot oče, je kmalu zatem tretjino lista prodal Marcetu Haldemanu-Juliusu. V obdobju med prvo svetovno vojno in po njej se je listu zaradi nezaželenosti levičarskih gibanj v ZDA zmanjšala naklada. Walter Wayland je list prenehal izdajati novembra 1922.

<http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/USAAppealR.htm>, 1. avgust 2005.

⁴² Molek, *Slovene Immigrant History*, 76–89.

⁴³ Molek, *A Comprehensive Bibliography*, 21–24.

⁴⁴ Ivan Molek, Sličice: Money Talk, *Glasnik* 5, št. 29, 21. 7. 1905. Calumet 1905, 4.

zvedelo, da Štobala ni več. Nekdo je izrekel par navadnih fraz in potem se je pozabilo vse.

Zakaj -?

John Štobal je bil navadni ubogi delavec, ki je m o r a l umreti v bolnišnici. Kar je imel, to je šlo z njim v grob. - -

Ali je sploh vredno kaj govoriti o človeku, kakor je bil na primer ranjki Štobal!

Po nazorih današnje človeške družbe ne! - -

Ali se takšni ljudje sploh smejo v človeški družbi nazivati ljudje!

- - Ne! L j u d j e so oni, kateri imajo denar ... Denar je - bog!

Slava tebi o bog - dolar!

Molek je bil svobodomislec in svojega prepričanja ni skrival. *Glasnik* je z njegovim urednikovanjem začel objavljati članke s svobodomiselnimi nazori, kar ni ustrezalo vsem, predvsem ne domačemu duhovniku Luki Klopčiču.⁴⁵

Kot urednik je načeloma sledil smernicam, ki so določale, o čem je oziroma ni dovoljeno pisati v *Glasniku*, četudi so kratile njegovo uredniško svobodo. Ker je želel razkrivati nepošteno početje rudarske družbe in cerkvenih krogov, se je s prikrito kritiko dotaknil nezaželenih tem. Prav slednje je povzročilo njegov razkol z *Glasnikom*.

Ko je po Molkovem obisku⁴⁶ Čikaga leta 1906 njegovo svobodomiselno pisanje zoper katoliške kroge v *Glasniku* postalo odprto in ni več prevzemalo prikritih oblik izražanja, se je avtorjevo sodelovanje z listom končalo.

Molek v spominih navaja, da dokler je slovensko župnijo v Calumetu vodil duhovnik Marko Pakiž, v naselbini ni prihajalo do nesoglasij in sporov med njim in prebivalci, saj je kot duhovnik skrbel le za dogajanje v cerkvi, politika pa ga ni zanimala. Zaradi tega je Molek menil, da je bil Pakiž, ki je kraj zapustil iz zdravstvenih razlogov, zgleden duhovnik. Nadomestil ga je mladi Luka Klopčič, ki je v Calumet prišel iz semenišča v Minnesoti. Klopčič je nadziral dogajanje v skupnosti in kmalu tudi *Glasnik*. Ker Molka ni bilo na seznamu članov župnije, mu je najprej očital, da ni primerno, da kot urednik ni njen član. Molek mu je pojasnil, da je Amerika svobodna dežela, ki posamezniku zagotavlja svobodno odločanje. Nesoglasja med urednikom in duhovnikom so se nato stopnjevala, dokler ni slednji

* * *

⁴⁵ Chesarek, Začetek in konec, 102.

Molek, *Slovene Immigrant History*, 88–89.

⁴⁶ Molek je Čikago in bližnji Joliet obiskal avgusta 1906. V Chicagu je osebno spoznal vodje slovenske svobodomiselne skupnosti Martina Kondo in Jožeta Zaverdnika. V Jolietu pa predstavnike katoliškega kroga v uredništvu *Amerikanskega Slovenca*.

Molek, *Slovene Immigrant History*, 95–98.

Molku najprej očital, da *Glasnik* negativno vpliva na vernike, nato pa kmalu našel tudi razlog, zaradi katerega je odpovedal tednik. Klopčič je namreč menil, da *Glasnik* ni posvetil ustrezne pozornosti verskemu delu, ki ga je izdal Anton Režek, duhovnik iz Houghtona.⁴⁷

Po vrnitvi iz Čikaga in Joileta je avtor svoje sedaj še bolj kritično in satirično pisanje v "Drobtinicah" usmeril zoper duhovščino. Čeprav so bile urednikove ostre besede namenjene duhovniku Sojarju iz Joileta, jih je večina bralcev pripisala domačemu duhovniku Luki Klopčiču. Ko je upravitelj lista Math F. Kobe Molku svetoval, naj epigrame popravi tako, da jih bralci ne bodo razumeli tako, kot da so namenjeni domačemu duhovniku, Molek tega ni želel storiti.⁴⁸

Prav takrat je calumetsko župnijo obiskal študent bogoslovja, ki je razkril nekatera Klopčičeva, za duhovnika neprimerna dejanja. To je Molka spodbudilo, da je začel poizvedovati o domačem duhovniku in njegovem ravnanju. Ker je menil, da bi objava njegovih ugotovitev spodbudila upravitelje *Glasnika* h glasovanju o njegovem odstopu, je na prvi strani zadnje avgustovske številke leta 1906 objavil svojo odpoved. V njej je kot glavni razlog svojega odstopa navedel prikrivanje resnice. Takoj po objavi odpovedi, v kateri je Molek napovedal, da bo razkril Klopčičevo početje, so upravitelji tednika sklicali sestanek, na katerem so za začasnega urednika imenovali Luko Klopčiča. Tega je že oktobra 1906 nadomestil Frank Javh Kern,⁴⁹ ki je *Glasnik* urejal leta 1906 in 1907.⁵⁰

Molek v spominih navaja, da je tistega dne, ko je bila v *Glasniku* objavljena njegova odpoved, napisal dolgo pismo *Glasi svobode*, v katerem je prosil lastnika lista Martina Kondo, da mu omogoči objavo prispevkov na temo nedopustnega duhovnikovega početja in da na njegove stroške priloži pošiljki v Calumet dodat-

* * *

⁴⁷ Režek Antoine J. je v omenjenem delu, z naslovom *History of the Diocese of Sault Ste. Marie and Marquette*, popisal zgodovino škofije Marquette. Knjiga je izšla v dveh delih, in sicer v letih 1906 in 1907. Delo obravnava zgodovino škofije, v kateri so bili škofje tudi Friderik Irenej Baraga, James Trobec in John Vrtin.

Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 586, 587, 599, 600, 602, 603.

Molek, *Slovene Immigrant History*, 88, 89.

⁴⁸ Molek, *Slovene Immigrant History*, 98.

⁴⁹ **Frank Javh Kern** se je rodil 18. marca 1887 v Breznici pri Škofji Loki, kjer je sprva tudi obiskoval šolo. Nato se je šolal še v Kranju in v semenišču v Ljubljani. Šestnajstleten je odšel v ZDA, da bi v semenišču St. Paul v Minnesoti nadaljeval šolanje za duhovniški poklic, vendar se je leta 1906 odločil za posvetno življenje. Najprej se je zaposlil v uredništvu *Nove domovine*, kasneje pa je bil urednik različnih slovenskih listov v ZDA (*Glasnik*, *Narodna beseda*, *Nova domovina* itd.). Leta 1908 je na clevelandski Case Western Reserve University pričel študirati medicino. Kot zdravnik je nato deloval tudi v slovenskih podpornih organizacijah. Kern je sodeloval pri ustanovitvi Slovenske narodne čitalnice v Clevelandu in bil predstavnik Slovenskega narodnega doma v Clevelandu. Leta 1919 je v samozaložbi izdal angleško-slovenski slovar, leta 1926 pa angleško-slovensko berilo. Kern je bil tudi dejaven politik. Umrli je leta 1977 v Clevelandu.

Matjaž Klemenčič, *Slovenes of Cleveland: The Creation of a New Nation and a New World Community Slovenia and the Slovenes of Cleveland, Ohio*. 1995, Dolenjska založba, 88, 89.

Jerneja Petrič in drugi, Biografije in bibliografije. V: *Slovenska izseljenska književnost* 2, 407.

⁵⁰ Molek, *Slovene Immigrant History*, 98–100.

nih sto izvodov vsake številke *Glasa svobode*, v kateri bo njegov prispevek objavljen. Prispevek, pod katerega se Molek ni podpisal z lastnim imenom in priimkom, temveč le z Eden v imenu mnogih, je bil že 7. septembra objavljen v rubriki "Dopisi":

Calumet, Mich., 1. sept. 1906:

"Svake sile do vremena" – pravi pošteni hrvatski rek. Takisto smo rekli tudi mi Kalumetski [sic] Slovenci, ko smo dan za dnevom gledali grozne lumparije, izvrraje v "kranjskem bordelu", kjer dominira naš vелеvredni reverende Luka Klopčič. Ta nevredna duhovna posoda, propalica kateri ni vreden, da se dotakne cerkvenega zidu, kamor li – Najsvetejšega pred oltarjem, – je s svojimi ostudnimi orgijami zabredel že tako daleč, da družega ne zasluži, kakor javno ožigosanje pred vsem slovenskim svetom. Kalumetčani smo dolgo prikrivali Tvoje "delikatese", Luka; dolgo in predolgo. Toda zdaj ni milosti več; v popolni nagoti naj Te ogleda vsakdo, ki Te še ne pozna.⁵¹

Dopis se zaključí z:

Za danes dovolj. Klopčič naj pa ne misli, da je to vse, kar vemo.

Najlepše še pride.⁵²

Časopis je zaradi dodatnih izvodov naglo obkrožil Calumet in okolico ter povzročil razburjenje med ljudmi. Četudi se avtor ni podpisal, so bralci, predvsem pa Luka Klopčič, sklepali, da je pismo napisal Ivan Molek. Objava je bila Molkova moralna zmaga, saj je Klopčič naslednjo nedeljo opustil običajni cerkveni obred. Namesto tega je pozval ljudi, tudi nasprotnike, na javno zborovanje v cerkvi, kjer bo pojasnil očitke brezverskega tiska.⁵³

Četudi se Molek ni nameraval udeležiti zbora, so ga njegovi somišljeniki prepričali o nujnosti njegove prisotnosti. Na željo cerkovnika pa je tudi napisal pismo škofu Eisu v Marquette, v katerem ga je seznanil z dogajanjem v Calumetu in napovedanem zborovanju.⁵⁴

Zbrana množica nekaj sto ljudi, med katero po Molkovih besedah ni bilo žensk, je v nedeljo, 16. septembra 1906, napolnila še nedokončane cerkvene prostore. Klopčič je s svojim govorom dosegel tak čustven odziv zbranih, da so ti želeli Molka linčati. Kričanju in zmerjanju so se pridružili udarci, dokler nasilja ni

* * *

⁵¹ Eden v imenu mnogih, Dopisi. *Glas svobode* let. 5, št. 36, 7. 9. Čikago 1906, 4.

Zaradi anonimne objave ni mogoče potrditi Molkovega avtorstva.

⁵² Dopisi, 4.

⁵³ Molek, *Slovene Immigrant History*, 100.

⁵⁴ Molek, *Slovene Immigrant History*, 101.

ustavil policist Joe Štrucel, ki je napadenega Molka ubranil pred besno množico. Med napadom na avtorja je v cerkev prišel škofov tajnik Pintar, ki je zborovanje nemudoma prekinil. Moleka in Klopčiča pa je škof pozneje zaradi dogodka v Calumetu poklical k sebi.⁵⁵

Takoj po shodu so se Molek in njegovi somišljeniki zbrali pri gostilničarju Shaltzu (Žalcu) in pripravili načrt ukrepanja zoper nasilneže. Molek je dan zatem vložil tožbo zoper deset oseb, ki se bile zaradi povzročitve telesne poškodbe denarno kaznovane. Vsi razen Jakoba Butale, ki je zahteval postopek pred poroto, so priznali krivdo in plačali skupno 100 \$ kazni.⁵⁶

O shodu v Calumetu je že naslednji dan, 17. septembra 1906, poročal calumetski dnevnik *The Copper Country Evening News*, ki je objavil članek z naslovom "Row in church".⁵⁷

Izmed slovenskih časopisov se je odzval *Glas svobode*, ki je 21. septembra 1906 na prvi strani v obsežnem članku z naslovom "Nameravano linčanje v slovenski cerkvi na Calumetu, Mich.", poročal:

*Grozna zaslepljenost in fanatizem privržencev Rev. L. Klopčiča je zadnjo nedeljo dosegla višek nesramnosti, niskotnosti in brezmejne hudobije. Ta dan je namreč L. Klopčič imel svoj shod v farni cerkvi sv. Jožefa v Calumetu, in zbobnal na ta shod blizu 200 faranov, pred katerimi je hotel oprati svojo "nedolžnost" in dokazati, da so vse trditve, objavljene v predzadnji številki Glasa Svobode, kar se tiče njegovih nečuvenih nemoralnostij, vse skupaj laž.*⁵⁸

Poročilo nadalje navaja, da je Klopčič po prebranem spornem dopisu, objavljenem v *Glasi svobode*, pozval svoje nasprotnike, da mu dokažejo resničnost navedenih trditev, ter da se je Molek z majhnim številom somišljenikov odzval na duhovnikov poziv, pri čemer ga je napadla množica Klopčičevih privržencev, in da je šele prihod škofovega tajnika prekinil Molkovo javno linčanje.⁵⁹ *Glas svobode* je hkrati objavil še prispevek "G. Klopčič se pere",⁶⁰ ki je s sklicevanjem na duhovnikove izjave s shoda najprej nagovoril Luko Klopčiča, nato pa nadaljeval z razmišljanjem o duhovnikih, veri in njeni potrebnosti ter zaključil z:

Izzvali ste boj, in mi ga z veseljem sprejmemo, zavedajoč se, da se stem [sic] pojmi bistrijo in da se bodu marsikateremu oči odprle, ki je bi [sic] doslej slepo

* * *

⁵⁵ Molek, *Slovene Immigrant History*, 101–103.

⁵⁶ Molek, *Slovene Immigrant History*, 103–104.

⁵⁷ Molek, *Slovene Immigrant History*, 105.

⁵⁸ Nameravano linčanje v slovenski cerkvi v Calumetu, Mich., *Glas svobode* let. 5, št. 38, 21. 9. 1906. Čikago 1906, 1.

⁵⁹ Nameravano linčanje, 1.

⁶⁰ G. Klopčič se pere, *Glas svobode* let. 5, št. 38, 21. 9. 1906. Čikago 1906, 4.

*orodje v Vaših rokah. Nam se gre za resnico in pravico – Vam za krivično nadvlado.*⁶¹

Glas svobode je nato v pismih bralcev še nadaljnja dva meseca, vse do novembra 1906, objavljal odzive javnosti na calumetski linč in duhovniku očitano nemoralno početje. Tako je na primer avtor dopisa "Odprto pismo na Calumetčane", podpisan kot Zaveden Katoličan iz Puebla, zapisal, da je Molek odkril vso hinavščino in pokazal calumetskim slepcem pravo pot.⁶² *Glas svobode* je nato objavil več dopisov, podpisanih z Resnicoljub, v katerih je pisec podpiral Molka.⁶³ Oktobra 1906 se je Resnicoljubu pridružil pisec z vzdevkom Calumetski rudar. Ta je Klopčiču očitil neupravičeno zbiranje denarja ob različnih priložnostih in prireditvah v cerkvi ter da s svojim ravnanjem vnaša v skupnost prepire namesto sloge.⁶⁴ Z objavo dopisa, podpisanega s Tvoj prijatelj, je *Glas svobode* v prvi polovici novembra končal dopisovanje na temo calumetskega linča.⁶⁵

Nekaj tednov po linču v cerkvi je bil Molek, takrat že povsem nedovzeten za vero in cerkev, poklican na zaslišanje v Marquett, kjer ga je škof skupaj z drugimi udeleženci linča povprašal o njegovem verskem prepričanju, med drugim tudi, ali je ateist. Odgovoril je negativno, čeprav, kot v spominih navaja, takrat še ni natančno razumel ateizma. Šele pozneje, ko ga je dojel kot dogmatično nasprotje dogmam religije, bi zmozel svoj odgovor utemeljiti; ker ni sprejemal nobenih dogem, je zavračal tudi ateizem. Škofovo zaslišanje ni imelo posledic niti za Klopčiča niti za Molka in ni vplivalo na nadaljnje dogajanje v Calumetu.⁶⁶

Kljub svoji moralni zmagi, je Molek po odhodu iz *Glasnikovega*⁶⁷ uredništva

* * *

⁶¹ G. Klopčič se pere, 4.

⁶² Odprto pismo na Calumetčane, *Glas svobode* let. 5, št. 40, 5. 10. 1906. Čikago 1906, 3.

⁶³ Resnicoljub, *Glas svobode* let. 5, št. 40, 5. 10. 1906. Čikago 1906, 4.

Resnicoljub, *Glas svobode* let. 5, št. 41, 12. 10. 1906. Čikago 1906, 4.

⁶⁴ Calumetski rudar, *Glas svobode* let. 5, št. 43, 26. 10. 1906. Čikago 1906, 4.

⁶⁵ Tvoj prijatelj, *Glas svobode* let. 5, št. 45, 9. 11. 1906. Čikago 1906, 4.

⁶⁶ Molek, *Slovene Immigrant History*, 105–106.

⁶⁷ Po Molkovi odpovedi v avgustu 1906 so upravitelji *Glasnika* imenovali Luko Klopčiča za začasnega urednika. Nato je mesto urednika za kratek čas prevzel Frank Jauh, ki je kljub svoji prvi tovrstni zaposlitvi dobro urejeval list. Kmalu ga je nadomestil nekdanji urednik John J. Plautz. Ko je tudi ta zapustil uredništvo *Glasnika*, so upravitelji ponovno zaposlili Schweigerja, saj so zamen iskali bolj primerne urednika. Novembra 1912 je mesto upravnika pri *Glasniku* prevzel Joseph Chesarek, ki je list upravljal le nekaj mesecev, ko se je junija 1913 začela devet mesecev trajajoča stavka rudarjev. Ta je zaznamovala delo v uredništvu lista. Schweiger je v *Glasniku* kmalu začel izražati svoje odklonilno stališče do stavke, njenih voditeljev in stavkajočih. Kljub Chesarkovemu trudu – ta je v uredništvu glasila edini izražal podporo stavkajočim – je list vedno bolj nasprotoval delavcem v njihovem boju. Klopčič, ki je imel pri listu glavno besedo, in urednik Schweiger sta bila nasprotnika stavke. Drugi v vodstvu lista, po večini gostilničarji, se niso želeli odprto izraziti in so ostajali neopredeljeni. S koncem stavke se je število prebivalcev v Calumetu zmanjšalo; mnogi izmed stavkajočih niso dobili več zaposlitve v rudnikih, zato so bili prisiljeni zapustiti kraj. *Glasnik* je po končani stavki imel komaj polovico prejšnjih naročnikov. Ker trgovci med stavko niso oglaševali, je list izgubil tudi veliko oglasov. S prvo svetovno vojno so

zaman iskal zaposlitev. Zaradi svojega javnega spora je bil zavržen pri vseh delodajalcih v Calumetu.⁶⁸

Ko je skoraj tri desetletja pozneje razmišljal o dogajanju v Calumetu jeseni 1906, je o svojem sporu s Klopčičem zapisal:

*Ko danes zrem daleč nazaj na tiste dni in svojo vihravo mladost, se moram vprašati: Kdo je bil takrat bolj neumen, župnik ali jaz. /.../ Z moje strani je bil to smešen boj, kajti nastopil sem v pozi, "da poboljšam grešnega župnika"... Moj idealizem se še ni razkadil do kraja ... /.../ Jaz sem hotel poboljšati župnika, da bo dober župnik, on je pa hotel poboljšati mene, da bom dober katolik! Zato je šlo in v tem oziru sva bila enako bedasta. Ampak Klopčič je imel na svoji strani 12.000 pristašev, jaz pa komaj nekaj stotin.*⁶⁹

Ko je Molek leta 1927 obiskal Calumet, je povprašal po ohranjenih letnikih *Glasnika*, saj je ob odhodu v Čikago s seboj vzel le nekaj številke s svojimi prispevki. Izvedel je, da je list morebiti ohranjen le v zasebnih zbirkah. Ko je *Glasnik* prenehal izhajati, so namreč vse izvode časopisa sežgali. Ker upravništvo *Glasnika* ni hranilo vseh številke, kot je to običajno, se tednik v celoti ni ohranil.⁷⁰

Ko je Molek po linču ostal brez vseh možnosti za zaposlitev v Calumetu, mu je Martin Konda ponudil, da postane začasni predstavnik *Glasa svobode* za Deželo bakra in Minnesoto. Menil je, da je Molkovo ime po aferi s Klopčičem prepoznavno in čas primeren za agitacijo za nove naročnike. Skupaj z drugimi zastopniki lista je Molek v začetku oktobra 1906 pričel zbirati nove naročnike. Najprej v Calumetu in okolici, kjer je zbral nad 200 novih naročnikov in obnovil skoraj vsa prejšnja naročila. Po dveh tednih agitacije v domačem Calumetu se je napotil v Keweenaw, vse do naselbine Mohawk, in nato na nasprotno stran v smeri Houghtona do South Ranga, Baltica, Trimountaina, Painesdala, Rocklanda in Greenlanda. V mesecu dni je prehodil vso Deželo bakra in spoznal večinoma prijazne priseljence in le nekaj nasprotnikov. Novembra 1906 je začel agitacijo v Min-

* * *

se ponudile nove možnosti zaposlovanja v tovarnah zunaj Calumeta, zaradi česar so delavci začeli kraj množično zapuščati. Calumet je začel propadati in životariti, s tem pa tudi *Glasnik*, ki je v začetku leta 1916 prenehal izhajati.

Februarja 1916 je Klopčič na javni dražbi kupil tiskarno propadlega *Glasnika* in kmalu začel izdajati tednik *Slovenske novice*. Njegov urednik je bil do svoje smrti leta 1917 Schweiger, upravitelj pa John J. Plautz. Klopčič, ki je po Schweigerjevi smrti začel urejati tednik, je želel Calumetčane ponovno pridobiti za list, vendar brez uspeha. Ker tednik, ki je izhajal na štirih straneh, ni pridobil zelenih naročnikov, je Klopčič leta 1921 prenehal tiskati *Slovenske novice*. Slovenska skupnost v Calumetu ni nikoli več imela svojega časopisa.

Chesarek, Začetek in konec, 106–107.

⁶⁸ Molek, *Slovene Immigrant History*, 107.

⁶⁹ Molek, Razmere in obrazi, 13–14.

⁷⁰ Ivan Molek, Dežela bakra nekdanj in sedaj, *Prosveta let. 20, št. 209, 6. 9. 1927*. Čikago 1927, 2.

Ohranjeni izvodi *Glasnika* se nahajajo v Immigration History Research Centru v zvezni državi Minnesota.

nesoti, kjer je bila večina slovenskih priseljencev rudarjev v rudnikih železove rude, in kjer ni imel znancev. Obiskal je majhno slovensko naselbino v kraju Duluth, od koder je krenil v Ely, kjer je živel več ameriških Slovencev. Tukaj je teden dni zbiral nova naročila. Nato se je napotil v Soudan, kjer je srečal soseda iz rojstnega kraja, Janeza Nemaniča. Pot je nadaljeval skozi Tower v Auroro in Biwabik ter nato proti Iron Rangu do Eveletha, kjer so živeli številni izseljenci iz Metlike. Zadnja postanka sta bila kraja Chisholm in Hibbing, kjer je po dveh mesecih zaključil pot po zasneženi in hladni Minnesoti. Nekaj dni pred božičem 1906 se je po uspešno opravljenem delu vrnil v Calumet, ko ga je Konda že vabil, da se preseli v Čikago. Molek navaja, da je bila agitacija za *Glas svobode* njegova edina tovrstna izkušnja, saj ni imel potrebnih veščin za uspešno predstavitev in prepričevanje.⁷¹

Življenje v Calumetu je močno zaznamovalo Molkovo literarno ustvarjanje. Snov številnih njegovih literarnih del izhaja prav iz calumetskega rudarskega okolja: krajša proza npr. "Muks", "Kapitan Jack", roman *Zajedanci*, povest *Dva svetova* in drama *Poročna noč*.⁷²

Molek je literarno ustvarjanje že v Calumetu dopolnjeval z udejstvovanjem v gledališču. Četudi slovenska skupnost v Calumetu ni imela lastne gledališke dvorane in je za svoje potrebe najemala prostore italijanske skupnosti, je večkrat pripravila gledališki program. Ivan Molek se je v zimskem času 1904–1905 prvič preizkusil na odru, saj je nastopil v glavni vlogi v predstavi "Zamujeni vlak". Čeprav predstava ni bila med najuspešnejšimi, je Molka spodbudila k nadaljnjemu delu v gledališču. Leta 1905 je skupina dvajsetih ljubiteljev drame, med njimi tudi Molek, ustanovila Slovensko dramatično društvo.⁷³ Frank Zaitz je o njegovem nastanku in delovanju zapisal:

*Ustanovil ga je leta 1905 Ivan Molek, ki je bil tudi njegov prvi tajnik. Živel je okrog tri leta. Nabavilo si je obsežno garderobo kostumov in uprizorilo kakega pol ducata domačih iger. Svojo prvo predstavo je imelo v mestnem gledališču. Razpadlo je zaradi notranjega nesoglasja.*⁷⁴

* * *

⁷¹ Molek, *Slovene Immigrant History*, 106–110.

⁷² Molek, *Slovene Immigrant History*, 62.

Ivan Molek, Muks, *Ameriški družinski koledar let. 24*. Čikago 1938, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 88–97.

Ivan Molek, Kapitan Jack, *Proletarec let. 3, št. 23, 18. 2. 1908*. Čikago 1908, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 4.

Ivan Molek, *Zajedanci*, Čikago, 1920, SNPJ.

Ivan Molek, *Dva svetova*. Ljubljana 1933, Cankarjeva družba. Ivan Molek, *Poročna noč*. *Ameriški družinski koledar let. 14*. Čikago 1928, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 101–120.

⁷³ Molek, *Slovene Immigrant History*, 83–84.

⁷⁴ Frank Zaitz, Slovenska kulturna društva v Zedinjenih državah. *Ameriški družinski koledar let. 19*. Čikago 1933, Jugoslovanska delavska tiskovna družba, 77.

O Molkovem gledališkem delovanju v Calumetu ni veliko znanega. Arhivsko gradivo razkriva le, da je Molek kot režiser naročal gradivo iz Gorice, in sicer nekaj leposlovja in izvod igre *Rokovnjači* ter, kot navaja izdani račun, muzikalije.⁷⁵

SKLEP

S prihodom v Calumet leta 1903 je Molk začel novo življenje. Čeprav se je po prihodu v rudarsko okrožje še naprej preživil s fizično napornim delom, mu je življenje v novi skupnosti omogočalo osebnostno rast. Nadaljeval je z dopisovanjem v *Glas svobode*, začel pa je pisati tudi za lokalni *Glasnik*. Po nesreči v rudniku, ki ga je zaznamovala za vse življenje, je 1. maja 1905 postal urednik *Glasnika*. Urednikovanje omenjenega lista, ki je bila Molkova prva časnikarska izkušnja, je bilo začetek njegovega javnega delovanja v skupnosti ameriških Slovencev.

Kako pomembno za avtorjev razvoj je bilo obdobje, ki ga je preživel v rudarskem naselju, nakazuje Molkovo pisanje v *Prosveti*, ko je dnevno, od 22. avgusta do 13. septembra 1927, objavljал potopisni prispevek "Dežela bakra nekdanj in sedaj",⁷⁶ kjer je beležil spomine in vtise o obisku Calumeta dvajset let po svojem odhodu iz njega. Zgodovino kraja in življenje oziroma delovanje slovenskih priseljencev v Calumetu pa je ob tem predstavil še v posameznih prispevkih.⁷⁷ Molek je o preteklosti Calumeta zbral veliko podatkov in proučil številne zgodovinske vire, ki jih je vključil v avtobiografski zapis *Čez hribe in doline*.⁷⁸ Četudi je avtor v prvem delu svojih spominov, in sicer v sedmem poglavju, predvidel zapis o zgodovini Calumeta, je ta v prevodu Molkovega tipkopisa prestavljen v dodatek (Appendix E).⁷⁹

Kljub rudniški nesreči in javnemu sporu z lokalnim duhovnikom, ki mu je onemogočil nadaljnjo zaposlitev v Calumetu, je Molek o svojem bivanju v Calumetu pisal z naklonjenostjo. Leta 1953 je namreč v osebnem pismu mladostnemu prijatelju, prav tako priseljencu v ZDA, Georgu Hribljanu, opisal svoje spomine na življenje in delo v Calumetu.

* * *

⁷⁵ Račun za gosp. I. Molek, režiser, Gorica 15. junij 1906. Arhiv: Ivan Molek Papers, škatla 8, mapa 35, Chicago Historical Society.

⁷⁶ Ivan Molek, Dežela bakra nekdanj in zdaj. *Prosveta* 20, št. 209, 6. 9. 1927. Čikago 1927, 2.

⁷⁷ Molek je o pričetkih delovanja ameriških Slovencev v Calumetu, in sicer o ustanovitvi prvega slovenskega podpornega društva objavil dva članka – Pionir je legel, *Ameriški družinski koledar*, 1940, in Šestdesetletnica slovenskega fraternalizma v Ameriki, *Ameriški družinski koledar*, 1942.

⁷⁸ *Čez hribe in doline* je tipkopis Molkovih spominov, ki jih je prevedla avtorjeva soproga Mary Jugg Molek. Prevod z naslovom *Slovene Immigrant History 1900–1950: Autobiographical Sketches by Ivan (John Molek)*, Translated by Mary Molek je izšel leta 1979 v samozaložbi. Tipkopis je v arhivu Ivan Molek Papers, škatla 23, Chicago Historical Society. Del arhivske zbirke Ivana Molka je širši javnosti še vedno nedostopen, med drugim tudi tipkopis *Čez hribe in doline*.

⁷⁹ Molek, *Slovene Immigrant History*, 409.

Ko se danes spominjam na tista tri leta in osem mesecev, ki sem jih preživel v Calumetu – ko sem polnil bucket v Red Jacket shaftu in kasneje sedel za uredniško mizo pri Glasniku, ko sem doživeljal razne burne dogodke /.../ - ko mi je vse to še tako živo pred očmi, moram reči, da so bila tista leta v Copper Country najlepša leta mojega življenja.⁸⁰

★ ★ ★

⁸⁰ Pismo Ivana Molka Georgu Hribljanu, 30. april 1953. Arhiv: Ivan Molek Papers, skatla 3, mapa 6, Chicago Historical Society.